СКИЦА ЗА РОМАН О ЈЕДНОЈ СЛИЦИ

Квинт Фабије Максим

Ту симболички важну Рембрантову слику купио је кнез Павле да би красила двор младог краља Петра Другог. Проучио ју је Милан Кашанин и о њој писао у „Уметничком прегледу" 1937. године. Током рата, зна се, слика је у двору на Дедињу. После рата, у смртоносном ослободилачком заносу, губи јој се видљиви траг. Године 1948, после Резолуције ИБ-а, када су се „ослободиоци" озбиљно спремали за бежанију, изгледа да је и ова слика изнета у Швајцарску. Ова слика која нас учи о ауторитету Државе и о томе да јавне установе треба поштовати више од приватних

Пише: Миодраг Јанковић

У једном од првих бројева „Уметничког прегледа" који је уређивао Милан Кашанин а издавач био Музеј Кнеза Павла, из године 1937, налази се Кашанинов есеј о слици „Квинт Фабије Максим" од Рембранта Херменсзона ван Рајна. Једна од највећих слика коју је насликао славни Холанђанин (179x197), налазила се у то време у дворцу на Дедињу, у Краљевској колекцији. И њу је кнез Павле купио да би украсила двор младог краља Петра Другог. Милан Кашанин је слику прегледао, утврдио да је била у добром

стању (местимично ретуширана) и да је била сигнирана и датирана, не 1653, већ 1655. године. Рембрантов припремни цртеж за слику налазио се тада у Кабинету гравира у Берлину. Пре него што ју је кнез Павле купио за Краљевску колекцију, слика се налазила у колекцији Њугаса у Лондону и у чувеној Немешовој збирци у Минхену.

Садржај за ову своју велику композицију, сасвим неуобичајену, када се зна цело његово дело, Рембрант је нашао у класичном примеру поштовања власти и ауторитета. У војничком табору код Суесе, ван градских зидина, млади римски конзул Квинт Фабије Максим дочекује свога оца, кога Сенат шаље с порукама, и заповеда му (њему – своме оцу), да сјаши са коња и ода дужно поштовање једном конзулу иако је тај конзул његов син. На то му старац одговара: „Не омаловажавам ја, сине, твоју велику власт, него сам хтео да те искушам да ли знаш поступати као конзул: знам ја колико треба волети отаџбину и разумем да јавне установе треба више поштовати од приватних.”

У НЕОБИЧНОМ СКРОВИШТУ

Рембрантово дело се налазило у двору на Дедињу и за време Другог светског рата. Авај, убрзо се слици губи сваки траг.

О томе шта се догађало у дворском комплексу на Дедињу тих „револуционарних дана”, постоји врло мало података. Зна се да је стављен под јаку партизанску стражу и одмах резервисан да буде резиденција „друга маршала”. Причало се да су недовољно образовани ослободиоци (међу којима је било и совјетских војника) ножем исекли једну (Рембрантову!) слику и на њој секли сланину и кисели купус, да су други пуцали у фреску у куполи дворске капеле – у чело Исуса Христа! – да су тек описмењени војници вежбали свој рукопис на ретким књигама из библиотеке... Познато је како су нове власти „ослободиле” и Шломовичеву колекцију у Варварину. Многи детаљи су испливали на светлост тек годинама после.

О Рембрантовој слици се само шапутало (најпре у страху од ОЗНЕ, а затим од УДБЕ), да би све до недавно ово драгоцено и баснословно вредно дело било обавијено сенком заборава. Један траг водио је у београдску Рајићеву улицу. У њој се, недалеко од излога познатог кројача Кишпредилова (израђивао је одела за децу богатих родитеља) налазио бутик финог мушког доњег веша. Непуних шест месеци после ослобођења Београда, у радњицу, коју је брижно водила једна Словенка, ушла су два друга у униформама и наручили јој три туцета мушких гаћа од падобранске свиле. На сваком пару имало је да буде извезен монограм „ЈБ". Никоме није смела да прича о тој поруџбини, коју су редовно обнављали сваке године. Тек пред своју смрт поверила је сину, тада апсолвенту медицине, шта се крије иза шпер-плоче на леђима великог стилског ормана који се некада налазио у малој радњи у Рајићевој улици. Била је то једна слика исечена из рама! Њу је ту склонио један од другова који су јој редовно поручивали оне свилене мушке гаће са везеним монограмом. Морала је, у великом страху од другова, да годинама ћути о слици коју није ни видела. Син јој је обећао да ће тајну сачувати, да слику неће извадити из њеног скровишта и да ће је, ако неко дође по њу, без речи предати. Мајка и син су веровали да крију нешто што припада моћном шефу државе. Мајка је умрла, а син је ћутао.

БЕЛЕ СЛИКЕ И ЗЕЛЕНЕ ПАРЕ ЗА ЦРНЕ ДАНЕ

И опет, годину или две дана пре него што је на Дедињу сахрањен „највећи син наших народа и народности" (сахрањен можда баш у свиленом вешу са монограмом), један познати лекар, професор медицине, умро је од инфаркта у свом београдском стану, на дохват руке од свог масивног ормана који је и даље чувао ону мистериозну слику. Својим синовима није стигао да било шта каже о породичној тајни. Убрзо, они су, због преправке стана, продали тај масивни орман непознатом купцу који се јавио на оглас објављен у „Политици". Купац је орман превезао у Загреб.

Једни су говорили да је мистериозни купац био нико други до чувени колекционар Мимара (онај који је свом Загребу поклонио највећи музеј фалсификованих уметничких дела). Други у поверењу дојављиваше да је шифоњер (слику) од свог „Старог" и болесног саборца добио на поклон лично Стево Крајачић. Међутим, реалност је увек

много мање романтична од литерарних и службених персифлажа.

Наравно, данас се зна да у орману из Рајићеве улице није био Рембрантов „Квинт Фабије Максим", него нека друга слика склоњена од очију јавности у оним „револуционарним данима". Зна се да „ослободиоци" нису продавали слике, осим једном: после Резолуције Информбироа! Тада су једини пут били у страху. Знајући добро ко је и какав њихов непријатељ, они су наврат-нанос продали десетине слика иностраним купцима. Рембрантово ремек-дело је добило новог власника. Новац је полаган на један анонимни конто у Швајцарској, јер „ослободиоци" су били убеђени да ће морати да беже из ФНРЈ и да им у емиграцији ваља „наставити борбу". А борба без пара је – лук и вода, све су то они добро знали.

Драгоцен податак о судбини слике дала је верна пријатељица бившег југословенског краља Петра Другог (1923–1970) – контроверзна Мици Лоу. Док је, пред крај свог живота, Петар боравио код ње у Калифорнији, неко из Швајцарске је, преко посредника, нудио Петру да слику откупи. Он није имао ни средстава, ни воље да било шта учини.

Рембрантова слика је „емигрирала" вероватно због „борбе пролетаријата" која се никад није догодила. Сад, кад немамо слику, можда би нам вредела она поука Квинтовог оца: „Знам ја колико треба волети отаџбину и разумем да јавне установе треба више поштовати од приватних". <

Објављено: четвртак, 5. новембар 2015, 14:33h